

ЗМІСТ

ВСТУП	5
--------------------	----------

РОЗДІЛ 1 НАУКОЗНАВЧІ ЗАСАДИ ГНОСЕОЛОГІЇ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ	11
--	-----------

1.1. Стан наукової розробленості проблеми та методологічні засади дослідження	12
1.2. Контроль за вчиненням злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: нормативне регулювання	28
1.3. Криміналістична характеристика злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів	45
Висновки до розділу 1	61
Список використаних джерел	65

РОЗДІЛ 2 КОНТРОЛЬ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ЗАСАДИ	70
--	-----------

2.1. Проведення оперативної закупки наркотичних засобів і психотропних речовин	72
2.2. Проведення контрольованої поставки наркотичних засобів і психотропних речовин	85
2.3. Взаємодія слідчого, прокурора з органами та підрозділами Національної поліції України при проведенні контролю за вчиненням злочинів	98
Висновки до розділу 2	115
Список використаних джерел	119

РОЗДІЛ 3 ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОВЕДЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ НАРКОЗЛОЧИНІВ	126
3.1. Удосконалення напрямів використання результатів проведення контролю за вчиненням злочинів у сфері обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів	127
3.2. Забезпечення безпеки осіб, які залучаються до проведення контролю за вчиненням наркозлочинів	143
Висновки до розділу 3	158
Список використаних джерел	161
ВИСНОВКИ	165
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	171
ДОДАТКИ	185

ВСТУП

Проблематикою, що є перманентно актуальною в будь-якому суспільстві, виступає протидія правопорушенням загалом і злочинам у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, зокрема, чинником чого є різновекторний вплив наркозлочинності на загальний стан злочинності як на внутрішньодержавному так і міжнародному рівнях.

За даними Національної поліції протягом 2020 року було задокументовано 27 437 кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних і психотропних засобів; вилучено більше 6 тонн заборонених речовин, що складає 7 млн доз. Було перекрито дев'ять міжнародних каналів ввезення в Україну цих речовин. Кожної доби Національна поліція розкриває 50 наркозлочинів. Перманентною є тенденція збільшення кількості кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, випадків вживання таких речовин неповнолітніми. При цьому вживання таких засобів є факторами вчинення під їх впливом інших злочинів, а також інших форм десоціалізації особи.

У 2021 році статистичні показники наркозлочинності зросли. Так, протягом 2021 року було викрито на 5% більше наркозлочинів (28 852 кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних і психотропних засобів). При цьому не можна не відзначити, що значно зросла (на 27%) частка тяжких та особливо тяжких їх видів (12 287). Виявлено на 30% більше фактів збуту наркотичних речовин, з яких майже 1,9 тис. (або кожен п'ятий) вчинено з використанням мережі Інтернет. Зросла на 36% кількість розкритих таких кримінальних правопорушень. Повідомлено про підозру 2,8 тис. наркозбувачам, що на 10% більше ніж у 2020 році. Водночас стосовно 1,3 тис. правопорушників судами обрано запобіжний захід у вигляді взяття під варту. Розслідувано на 27% більше фактів збуту наркотичних речовин.

Відтак, протидія наркозлочинності є проблемою, що постійно перебуває в центрі уваги науковців і потребує розв'язання через

удосконалення заходів протидії, що вживаються органами правопорядку. Значну роль серед таких заходів відіграє контроль за вчиненням злочинів у сфері обігу наркотичних засобів і психотропних речовин. Аналіз практики національних судових органів вказує, що саме результати проведення контролю за вчиненням наркозлочинів використовуються як докази у кримінальному провадженні при притягненні винної особи до кримінальної відповідальності.

Окремі аспекти проведення контролю за вчиненням вказаної категорії злочинів були предметом пізнання вітчизняних науковців. Однак, на сьогодні існує необхідність комплексного вивчення проблематики проведення контролю за вчиненням наркозлочинів, яке (як й інші заходи протидії цьому негативному явищу) буде урахувати особливості злочинів у сфері обігу наркотичних і психотропних речовин у сучасних умовах

Мета дослідження полягає у розробленні авторських положень і рекомендацій науково-прикладного характеру, спрямованих на підвищення ефективності проведення контролю за вчиненням злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів підрозділами Національної поліції України.

Для досягнення означеної мети були поставлені наступні дослідницькі завдання:

- висвітлити сутність та зміст проведення контролю за вчиненням злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, з'ясувати стан наукової розробленості проблеми;
- охарактеризувати нормативно-правове регулювання проведення контролю за вчиненням злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів і надати пропозиції щодо його удосконалення;
- провести криміналістичну характеристику злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів;
- визначити особливості проведення оперативної закупки наркотичних засобів і психотропних речовин;

- з'ясувати специфіку проведення контрольованої поставки наркотичних засобів і психотропних речовин;
- охарактеризувати форми взаємодії органів досудового розслідування з оперативними та іншими підрозділами під час підготовки та проведення контролю за вчиненням злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів;
- визначити шляхи удосконалення використання відомостей, одержаних під час проведення контролю за вчиненням злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, як доказів у кримінальному провадженні;
- з'ясувати напрями забезпечення безпеки осіб, які залучаються до проведення контролю за вчиненням злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі проведення контролю за вчиненням злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Предметом дослідження є проведення контролю за вчиненням злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

У дослідженні ми зосередили увагу на двох формах контролю за вчиненням злочину. Це обумовлено тим, що, результатами проведеного нами анкетування вказали на доцільність використання саме цих форм для протидії наркозлочинам. При цьому, результати аналізу суддівської практики, також вказують на використання правоохоронними органами саме цих форм контролю за вчиненням наркозлочинів. Особливості злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів також вказують на доцільність використання саме вказаних форм контролю. В межах цієї розвідки була визначена можливість/неможливість проведення за досліджуваною категорією злочинів спеціального слідчого експерименту, результати якої оприлюднювались на науковій конференції. Однак, це питання є доволі дискусійним, у тому числі й щодо правової природи самого спеціального слідчого експерименту. Вважаємо, що саме ця тематика має стати предметом окремого наукового дослідження.

Відзначимо також, що важливим аспектом протидії злочинності, у тому числі й наркозлочинності, є її профілактика. У тексті роботи ми декілька разів вказуємо на профілактику злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, однак, саме питання залишається поза увагою. Зрозуміло, що питання запобігання кримінальним правопорушенням має дуже важливе значення. Загальновідомою є істина про те, що краще запобігти злочину, ніж потім мати негативні наслідки для суспільства та намагатися відновити правопорядок. Однак, означене питання дещо виходить за межі предмету дослідження, тому ми й не розглядали його детально. Значною мірою це проблематика є складовою кримінології. Варто також зазначити, що питання запобігання наркозлочинам не повинно вирішуватись суто правовими засобами, це загально соціальна проблема, яка потребує комплексного вирішення.

Багатоаспектність предмета пізнання обумовлює необхідність використання системи гносеологічних принципів, підходів і методів. В основу дослідження покладено діяльнісний та системний підходи, які обумовлюють необхідність висвітлення складових діяльності органів правопорядку щодо протидії наркозлочинності, зокрема, організаційних і тактичних аспектів проведення контролю за вчиненням означеної категорії злочинів, форм і напрямів взаємодії слідчого, прокурора з органами та підрозділами Національної поліції України при проведенні контролю за вчиненням злочинів, а також заходів забезпечення безпеки осіб, які залучаються до проведення контролю за вчиненням цих злочинів (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.2, 3.3). Системний підхід дозволив також охарактеризувати систему нормативного забезпечення проведення контролю за вчиненням наркозлочинів (підрозділ 1.2). Структурно-функціональний підхід дозволив висвітлити криміналістичну характеристику злочинів у сфері обігу психотропних і наркотичних засобів (підрозділ 1.3), а також з'ясувати особливості окремих форм контролю за вчиненням наркозлочинів та здійснити їх характеристику (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3).

Необхідність дотримання органами протидії наркозлочинності прав людини, принципу верховенства права зумовило потребу

використання аксіологічного підходу, який впливає на зміст законодавчого регулювання діяльності правоохоронних органів та вимагає визначення напрямів удосконалення проведення контролю за вчиненням наркозлочинів (підрозділи 1.2, 3.1., 3.2., 3.3).

Герменевтичний підхід дозволив провести контент-аналіз як нормативно-правової основи діяльності органів Національної поліції з протидії наркозлочинності, так і реалізації відповідних правових приписів (підрозділ 1.2, розділи 2 і 3).

За допомогою логічних методів синтезу та аналізу з'ясовано стан наукової розробленості проблеми проведення контролю за вчиненням злочинів у сфері обігу наркотичних і психотропних речовин та визначено методологічні засади дослідження (підрозділ 1.1), а також сформульовано висновки до розділів та загальні висновки, проаналізовано поняття, які стосувалися предмета дослідження.

Емпіричну базу складають: дані статистичної звітності Міністерства внутрішніх справ України, реєстрів судових рішень, рішень Європейського суду з прав людини, матеріали аналізу матеріалів кримінальних проваджень, відомості, одержані в результаті анкетування й опитування 200 працівників органів досудового розслідування і оперативних підрозділів Національної поліції, а також особистий досвід роботи автора в оперативних підрозділах Національної поліції України.

Наголосимо, що характеризує нормативно-правову основу проведення контролю за вчиненням злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів ми переважно акцентуємо увагу на законодавчих актах та актах міжнародного права. І лише незначною мірою торкаємось питання підзаконного нормативно-правового забезпечення. Обумовлено це наступним. Правова природа негласних слідчих (розшукових) дій передбачає обмеження прав людини. Саме тому такій діяльності органів публічної влади цивілізовані держави приділяють особливу увагу та ставлять підвищені вимоги щодо її правового регулювання, яке має відповідати принципу юридичної визначеності. При цьому важливим є саме законодавче регулювання такої діяльності, а не підзаконне, яке переважно має обмежений доступ. Саме цей підхід

дозволяє ефективний демократичний цивільний контроль за діяльністю органів правопорядку.

Відзначимо також, що наприкінці листопада 2021 року у справі пов'язаній з контролем за вчиненням злочину Верховний суд вкотре відзначив, що недотримання вимог і правил, які установлені тими підзаконними нормативно-правовими актами, що визначають організаційні аспекти діяльності органів і посадових осіб, які залучаються до сфери кримінального судочинства, не може визнаватися істотним порушенням вимог кримінально-процесуального законодавства і мати наслідки у виді визнання доказів недопустимими. У цьому ж рішенні Верховний суд вказав, що Кримінальний процесуальний кодекс визнає суб'єктом кримінального провадження оперативні підрозділи, а не окремих оперативних працівників, при цьому у кримінально-процесуальних відносинах оперативний підрозділ виступає в особі його керівника. Надання ним доручень підлеглим знаходиться поза межами правового регулювання і не може бути підставою для визнання доказів такими, що отримані з порушенням кримінально-процесуального законодавства. Багато у чому саме сприйняття цієї правової позиції і обумовило зроблений нами акцент на законодавчому регулюванні контролю за вчиненням злочинів.

Висловлюю подяку тим вченим, що долучились до аналізу результатів цього дослідження та надали свої пропозиції з його удосконалення, надавали підтримку та спрямовували процес розвідки протидії наркозлочинності через застосування окремих негласних (слідчих) розшукових дій.

РОЗДІЛ 1

НАУКОЗНАВЧІ ЗАСАДИ ГНОСЕОЛОГІЇ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ

У цьому розділі висвітлюються загальні положення дослідження проведення контролю за вчиненням наркозлочинів, зокрема, з'ясується стан розробленості проблематики (з цією метою аналізується джерельна база та класифікуються наукові розробки за відповідним предметом пізнання), що дозволяє виокремити тематику, на якій зосереджено увагу науковців у сфері права, а також визначити недостатньо вивчені аспекти проблематики протидії злочинності у сфері обігу наркотичних і психотропних засобів.

Зважаючи на важливість використання наукового інструментарію, який і забезпечує отримання об'єктивних і повних знань про предмет пізнання, у цій частині дослідження визначається методологія роботи та вказуються ті положення, що були отримані за допомогою конкретного гносеологічного засобу.

Ураховуючи важливість реалізації в діяльності органів правопорядку принципу верховенства права та необхідність дотримання вимог законності (що слід розглядати як складову правовладдя), у цьому розділі монографії висвітлюється нормативна основа проведення контролю за вчиненням досліджуваної категорії кримінальних правопорушень. Оскільки органи публічної влади діють лише у межах та у спосіб, що передбачені Конституцією України та законами України, то характеристика нормативно-правової основи протидії злочинам у досліджуваній сфері дозволяє з'ясувати можливі напрями удосконалення законодавства через закріплення

відповідних повноважень державних органів, які протидіють вказаній категорії злочинів.

До цього варто додати, що отримана в порушення вимог законодавства відповідними державними органами інформація про ті чи інші дані, що мають значення для юридичної кваліфікації діяння та притягнення винних осіб до відповідальності, не буде мати доказової сили та не зможе бути використана у кримінальному провадженні (згадаємо доктрину «плодів отруєного дерева» – *Fruit of the Poisonous Tree*), що і визначає необхідність з'ясування означеного питання.

Науковцям засади проведення контролю за вчиненням злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин, обумовлюють і необхідність висвітлення криміналістичної характеристики цих злочинів.

1.1. Стан наукової розробленості проблеми та методологічні засади дослідження

В умовах становлення України як правової держави особливої уваги потребує питання забезпечення людських прав та основоположних свобод. В усіх державах одним із факторів, що суттєво впливає на їх реалізацію, є рівень злочинності. Тому кожна держава створює систему органів правопорядку, які протидіють злочинності, вживають заходів для профілактики цьому негативному соціальному явищу, виявляють винних та притягають їх до юридичної відповідальності.

В аспекті протидії злочинності особливої уваги потребує питання боротьби з наркозлочинністю. Так, з'ясовуючи особливості явища наркозлочинності в сучасній українській державі, Є. Гладкова цілком слушно відзначає наступне: «Наркотизація населення та пов'язана з нею наркозлочинність є одними з найбільших проблем сучасної правоохоронної діяльності. Водночас суто реактивна протидія злочинам у цій сфері, спрямована лише на виявлення, розкриття та покарання, не може вважатися ефективною. Натомість дедалі більшої актуальності набуває проактивна діяльність, спрямована на